

Оліа Токарчук и Јустина Соболевска

ОЛГИНО ДОБА

(разговор с Олгом Токарчук, добитницом Награде „Кошћелски“)

Јустина Соболевска: *Када с'ће ђочели да ђишејте? Да ли с'ће желели да ђос'танејте књижевница?*

Олга Токарчук: Не осећам се као књижевница. Написала сам три књиге. Као и многи млади људи писала сам песме и приче. Маштала сам о некој новаторској професији повезаној с науком. Затим сам се, пред матуру, двоумила да ли да одаберем психологију, оријенталистику или филозофију. Моји родитељи су стрепели да ћу, изаберем ли неки од тих „слабијих“ смерова, тешко живети. Избор је пао на психологију. Такође иновативно занимање.

Ј. Соболевска: *Да ли су с'јудје и ђпракса ђсихолоја ујициали на Ваше ђисање?*

О. Токарчук: Данас је то тешко оценити. Јесам ли била опседнута психологијом или ме је психологија запосела? Сећам се да сам у једном моменту студија почела озбиљно да размишљам о томе зашто све, чак и међусобно опречне теорије звуче уверљиво. Како је то могуће? Било је то једно велико откриће које ми се данас чини очигледно – то је зато што оне описују само делић, комадић стварности, виде је једнострано и отуд тај утисак веродостојности. То је један вид игре. И тиче се не само психолошких, већ и свих научних и филозофских теорија. Дистанцирала сам се тад осетивши спознајну немоћ.

Ако је пак реч о психолошкој пракси, немам је много. Најбоље се сећам првих покушаја рада с пацијентима приликом волонтирања, још на студијама. И открића силне, небориве и уверљиве истинитости субјективних људских светова. Као и огромног, понекад непремостивог јаза који влада међу њима. То је било једно од најважнијих искустава у мом животу.

Ј. Соболевска: *Чес'јо се у својој ђрози ђозивајте на Јунја.*

О. Токарчук: Јунгов концепт ми се једноставно допада. Он је најобухватнији од свих мени познатих психолошких концепата, јер се одважно лађа ствари о којима други ћуте, као што су сфера људске духовности, циљ живота, вишестран однос према култури. Јунгов концепт је више од обичне психолошке теорије. Тешко је, уосталом, говорити о једној Јунговој теорији будући да је људи виде на различите начине. Ту су млади и стари Јунг, ту су поп-јунгизам и некакав езотерични јунгизам. С једне стране, Јунг је у тренду, с друге стране озбиљни психолози гледају на његову теорију с резервом. У сваком случају, нема данас много таквих теорија које су у стању да пробуде емоције. Што је добро, јер то значи да је ова теорија још увек витална.

Ј. Соболевска: У разговору за Политику рекли сѐ да за разлику од Павела Хилеа нисѐ посвећени реконструкцији прошлости, већ креирању нове стварности. Ипак, чини се да је прошлост, историја, у Вашим књиџама џакође важна.

О. Токарчук: Драго ми је што вам то тако делује. Али историја за мене нема тај значај. Она је за мене инструмент, амбијент који утиче на ликове, позадина која их обликује. Додаје боје, прожима тим специфичним духом времена, какав замишљамо да је тада владао. То је све. Моје приче су модерне, инсистирам на томе, будући да су продукт модерног времена. То што се догађа с јунацима који трагају за књигом у роману *У џојрази за књиџом* једнако је модерно колико и архаично. Седамнаести век је костим. Исто као што је и Вроцлав с почетка века леп костим. Прошлост и историја су химеричне. Најбољи доказ за то је да историју пишу људи, значи стварају је, замишљају, измишљају. Погледајте како се само мења виђење историје у зависности од конјектуре, како ју је лако преувеличати или упростити да стане у оквире школског предмета где шеснаестогодишњак учи детаљну трасу татарског освајања Пољске, редослед битака, освајачку тактику.

Ј. Соболевска: Криџика у вашој џрози џрејознаје извесну дозу носџалије каракџеристичне за џољско џрозно стваралашџтво деведесџтих џодина XX века, означени сѐ као џредставница „миџској реализма“. Како Вам се чине ове криџичке џјаске?

О. Токарчук: Одређење „носталгична проза“ више се односи на *Памџивек* него на моје раније књиге. Исто као и „митски реализам“. Не користим те одреднице кад размишљам о својим књигама. За мене су оне веома различите, иако их сигурно не посматрам објективно. Свака од њих јесте покушај књижевног именовања одређене етапе мог живота – тако ја то видим. Визура критичара је објективизујућа, она покушава да генерализује, да пронађе тачке гледишта и тако даље. Схватам да тако мора да буде, свиђало ми се то што пишу или не.

Ј. Соболевска: У инџервјуу за Пограничје (*Kresy*) рекли сѐ да је рад на наредним књиџама био заснован на насџојању да разумеџе груџачији начин размишљања соџствених јунака, да уџознаџе груџачије џудске свеџове. Писање је џакође рад на самоџознаји. Помаже ли Вам џо да се усредсредите на соџствени живоџ?

О. Токарчук: Дефинитивно помаже. Сигурно је зато писање толико привлачно – у суштини, то је рад на себи. Чини ми се да сам мирнија откад пишем, сазрела сам. У том смислу имам од писања искључиво користи. Желим то да радим, волим то да радим, шта бих још могла да пожелим? То је начин да се на неко време заустави живот и да му се приђе ближе, а не само да се посматра изокола. Дозвољава да се, као у експерименту, доживи изнова оно што је време неповратно однело са собом. Пишући – у прилици смо да изнова проживљавамо разна стања и догађаје. То је срж интроверзије. Понекад у страху мислим да писање пружа могућност да се дистанцирамо, што је у извесном смислу супротно живљењу. Или пишеш, или живиш.

Ј. Соболевска: Јунаци Ваших књиџа џесно су скоџчани са свеџом захваљујући џредсећању, визији или сну. Проналазе у себи миџско јединствено са свеџом. Да ли је данас џаква врџа сензибилности моућа?

О. Токарчук: Не сви моји јунаци. Не бих се сложила с таквим уопштавањем. Вероватно је тако и у животу – једни предосећају, други не. Чини ми се да то зависи од нечега урођеног. Не знам да ли се то може научити или стећи васпитањем. Понекад ми се чини да то осећање јединства са светом произилази из неке врсте религијског искуства, примарног искуства, без обзира на то припадамо ли хришћанству, јудаизму или уопште било каквој религијској заједници. То је једна врста инстинкта, посебног чула, које неки још увек поседују, док су га други потпуно затомили. Знам много таквих људи, па зато мислим да је таква врста нарочите, сеизмографске осетљивости могућа и данас исто као и некад давно.

Ј. Соболеwsка: *У свим Вашим делима биџни су снови јунака. У њричи „Амос“ (Пограничје 2 / 1997) сан јосџође Крише, за разлику од осџалих Ваших њрича, јосџаје варљиво средсџиво њријоведања, шминка сџварносџи. Каква је, јо Вашем мишљењу, улоја снова?*

О. Токарчук: Постоји наставак приче о госпођи Криши („Амос“ је један ток романа који управо настаје) и у том контексту, тај сан уопште не улепшава стварност. Он је, боље речено, допуњује, даје на увид њену другу димензију, такође стварну, ону коју доживиш, искусиш на сопственој кожи. Шта је стварније од искуства? Мислим да управо тако делују снови – приповедају о ономе што није доживљено чулима, није промишљено, што је из неког разлога испуштено из вида. Постоји шесто чуло, једнако вредно, као и осталих пет. А ипак то чуло најмање ценимо. Људи су уложили задивљујуће много енергије да би доказали како су снови глупи и без значења зато што доводе у питање здрав разум. Немогуће их је укротити, направити било какав смислени речник снова. Они су комплетно независни – вероватно због тога желимо да умањимо њихов значај. Не успевам једино да одговорим на једно питање – зашто неко сања, а неко не. Они који ретко сањају тешко да могу да поверују да живот може имати два колосека – дневни и ноћни.

Ј. Соболеwsка: *Једном сџе рекли: „Носимо у себи време у џом смислу да смо једна велика џромена.“ За многе ликове у Вашим књигама каже се да имају своје време, своје доба. Шџа јо значи?*

О. Токарчук: Питање о времену је за мене најпроблематичније. Ја заиста не знам шта је време, како оно делује, како га разумемо. *Памџивек* је интуитивни покушај да се одговори на та питања. Учинила сам колико сам могла повезујући историјско доба с конкретним, индивидуалним временом, јер претпостављам да се та два тренутка међусобно повезују, али не у том смислу да је један садржан у другом – то би упростило лекцију коју нас учи историја.

Претпостављам да време има своје значење, то је појам обременен значењима, нешто што се зове цајтгајст (*Zeitgeist*), или се као у *Књизи Пројоведниковој* поетички говори о „времену сетве“ и „времену жетве“ итд. Уз то, људи, живећи у том истом времену и простору, долазећи у додир једни с другима физички и емоционално, не пребивају истовремено и у истом духовном свету. То сам најексплицитније покушала да кажем у *Е. Е.*

Ј. Соболеwsка: *Позиваџе се у Вашој џрози на разноврсне џтрадиције: библијске, кабалисџичке, џаџанске, фолклорне. У савременој лиџераџури слични јосџујци бивају*

честіо предметі данас популярної поіравања жанровима или служе да покажу сличності различіих култура. Понекад проиизилазе из уверења да се у духовној сфери човека ве- зују – мимо, чини се, базичних разлика – разноврсне ірадиције.

О. Токарчук: Некад те алузије правим свесно, јер тад осећам да је прича коју при- поведам чврсто утемељена. Понекад схватам да сам тако нешто урадила тек кад је све већ готово. А могуће је чак и то да већину таквих алузија не опадам, што значи да оне чуче у мени, свиђало ми се то или не. Људски ум је пачворк, нарочито ум модер- ног човека. Много знамо, много тога смо видели, много смо прочитали. То је углавном заслуга мас-медија. С једне стране влада у глави та ужасна збрка, с друге пак тај хаос има огромни потенцијал да доведе до промена, до бољег разумевања о чему се ту заправо ради. Тако разумем њу ејџ – као велики потенцијал проиизашао из те разно- ликости, из вештине извођења огромних синтеза. У том смислу њејџовски је нпр. екуменизам савремене цркве. Ослушкивала сам недавно дискусију свештеника и рабина. Свештеници су били оријентисани веома „синтетски“, тражили су заједничке нити обе религије. Понесени дискусијом чак су и поставили питање „Зашто једностав- но не признате да је Христос био Месија? Тад међу нама неће бити суштинских раз- лика. Бићемо браћа.“

Баш тако. На нивоу дискурса свако синтетизовање има своје границе. На нивоу дискурса пре или касније појавиће се *или – или*. У најмању руку пре сто година (али и у друга времена јављале су се такве помисли) појавила се идеја да постоји дубљи по- редак, у којем се то *или – или* разлива и губи контуре. Да је то, што се гледајући с по- вршине чини опречно, у суштини ствари међусобно веома слично или идентично.

То је изазов за разум, знам. То не значи само регистровати да су митологије раз- личитих култура међусобно сличне, да говоре о истим стварима. То је онај слој иску- ства који не подлеже дефинисању и оцењивању. И иако звучи парадоксално, верујем да је могуће тако нешто описати. Ту моћ има уметност. Пуко поигравање нормама јесте наслућивање те чињенице, не њено продубљивање, оно је сугерише, али се њоме не бави.

Ј. Соболевска: *У свим Вашим іричама іреілићу се два нараіива – стіварності мійскоі јединствіа и свей у којем влада смрті, расіад мійша – Боі или више не іостіојі, или чека іомоћ људи. Друіа, іајансіивена стіварності даје знаке да іостіојі, али не ме- ња свей који іодлеже іролазності и смрті.*

О. Токарчук: Истина. С једне стране имамо искуство распадања света, толико се о томе говори. С друге – постоје универзални путокази који не подлежу не само рас- паду, него ни било каквој озбиљнијој промени. Та противречност ствара огромну тензију која ће за извесно време можда бити општа одлика нашег доба. Том врстом напетости храни се тренутно цела западна култура. Разговарала сам летос с једним немачким писцем и питала сам га за најважније културне токове. „Постмодернизам је већ мртав, њу ејџ је већ мртав.“ Хтела сам, дакле, да знам шта ће сад бити. „Ништа“, одговорио је. Прожела ме је права метафизичка језа.

Али ја се с њим, наравно, не слажем. Дубоко верујем да то не може бити „ништа“.

Чини ми се да прве назнаке тога што надолази даје техно култура – спој хладног прагматизма с тоталним трипом. Једном ногом си у материјалном, конкретном свету изобиља, капитализма изнуреног самим собом, а другом у фундаментализмима сваке врсте, у метафизикама, у разноразним лако измењеним стањима свести. Чини се да таква констелација иде наруку сваком рату и то је најгоре што би нам се могло догодити.

Изворник: Sobolewska, Justyna: „Czas Olgii”, у: *Życie*, 1997, бр. 241, стр. 10.

(С њољској њревела **Јелена Х. Јовановић**)